

О.М. Петроє

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЦІЛЕЙ УКРАЇНИ З РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

У статті розглядається інституційна структура європейського соціального діалогу національного і наднаціонального рівнів, аналізуються стандарти функціонування і розвитку соціального діалогу в ЄС. На основі аналізу стандартів та рівня інституційного розвитку соціального діалогу в ЄС, положень Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС обґрунтовується роль соціального діалогу як механізму забезпечення євроінтеграційних цілей України з розвитку економіки і торгівлі.

Ключові слова: соціальний діалог, інституційна структура соціального діалогу ЄС, соціальний діалог як механізм розвитку економіки і торгівлі.

Постановка проблеми. Завдання розвитку соціального діалогу посідають чільне місце в системі механізмів забезпечення євроінтеграційних цілей України з розвитку економіки і торгівлі. За оцінками експертів, існуюча модель тристороннього або двостороннього (за участю працівників, роботодавців, держави, органів місцевого самоврядування) чотирьохрівневого (національний, галузевий, територіальний та локальний рівні) національного соціального діалогу не забезпечує прописаного в Законі України «Про соціальний діалог» його бажаного ефекту щодо визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з питань формування і реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин [1].

Соціальний діалог як процес визначення цілей та напрямів соціально-економічного розвитку з урахуванням інтересів працівників, роботодавців, суспільства в цілому є дієвим механізмом

економічної політики та розбудови торговельних відносин західноєвропейських країн. Особлива роль соціального діалогу в ЄС пов'язана з розумінням того, що у XXI ст. успішності економічного розвитку неможливо досягти без сучасної системи соціально-трудова відносин та ефективних соціально-економічних стратегій, здатних забезпечити випереджувальне управління змінами.

Консультації з громадськістю, частиною якої є соціальні партнери, є основою розробки та реалізації усіх управлінських рішень у сфері соціально-трудова та пов'язаних з ними соціально-економічних відносин ЄС. Соціальний діалог є невід'ємним елементом європейського врядування на усіх рівнях – від наднаціонального до локального, він активно використовується владою і соціальними партнерами для прийняття рішень у сфері міжгалузевої та галузевої економіки [2].

Існуючі проблеми соціально-економічного розвитку України, недосконалість національної моделі соціального діалогу та євроінтеграційні завдання щодо реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС для забезпечення високих, відповідних європейським стандартам, рівнів його організаційного розвитку та підвищення інституційної спроможності у сфері економіки і торгівлі [3] зумовлюють актуальність дослідження стандартів існуючої системи та особливостей функціонування соціального діалогу в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Європейський соціальний діалог є предметом наукових інтересів багатьох зарубіжних учених, серед яких Д.Бі, С.Бейд, Р.Бріш, С.Дегріс, С.Демке, А.Гассел, Н.Зігел, Е.Леонард, В.Ретнем, Р.Стабс, Р.Торнбул, М.Фентезі, Е.Янкова та ін. Разом з тим, у вітчизняних розробках проблематика європейського соціального діалогу залишається недостатньо вивченою. Джерельну базу дослідження складають положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [3], нормативно-правові та інформаційні документи Європейського Союзу (ЄС) [2; 4–9; 11–12], в яких знайшли відображення різні аспекти соціального діалогу як механізму економічного розвитку та розвитку торгівлі.

Метою статті є розкриття інституційної структури та стандартів соціального діалогу ЄС, аналіз положень Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, обґрунтування на цій основі ролі соціального діалогу як механізму забезпечення євроінтеграційних цілей України з розвитку економіки і торгівлі.

Виклад основного матеріалу. Згідно чинних угод та відповідно до законодавства Європейського Союзу термін «соціальний діалог» позначає обмін інформацією, обговорення, консультації, спільні дії та переговори між європейськими соціальними партнерами, дискусії між ними та інституціями ЄС. На засіданнях Європейської Ради в Лаекені та Барселоні, а також на соціальних самітах, що передували цим засіданням, глави держав і урядів, соціальні партнери та Європейська Комісія підкреслювали роль соціального діалогу на всіх рівнях у сприянні модернізації та соціально-економічним змінам у ЄС [4]. Дієві структури соціального діалогу, залучення до управління соціально-економічним розвитком ЄС партнерів визнані умовою успіху європейської та національної стратегії реформ на всіх рівнях (європейському, національному, регіональному та місцевому).

Сьогодні у структурі європейського соціального діалогу як складної багаторівневої системи, що забезпечує демократичні стандарти європейського врядування у сфері соціально-економічних відносин, в т. ч. економіки і торгівлі є такі складові: 1) наднаціональний європейський соціальний діалог, що включає європейський тристоронній міжгалузевий соціальний діалог та європейський двосторонній (автономний) міжгалузевий, галузевий, локальний соціальний діалог; 2) європейський соціальний діалог національного рівня (європейський соціальний національний діалог) [4].

Основу механізму європейського тристороннього соціального діалогу, що здійснюється за посередницької і допоміжної участі Комісії ЄС, закладено у ст.154 та 155 Договору про функціонування ЄС [5]. Увесь тристоронній соціальний діалог в ЄС, за окремими винятками, відбувається в межах міжгалузевих відносин. Універсальність та міжпрофесійний підхід надають міжгалузевому соціальному діалогу найвищої політичної значущості, справляючи значний вплив на галузевий соціальний діалог, соціальний діалог національного та корпоративного рівнів. Інституційну основу тристороннього соціального діалогу на європейському рівні забезпечують Тристоронні Соціальні Зустрічі на вищому рівні для розвитку і зайнятості, створені Рішенням Ради ЄС у 2003 р. [6] та міжгалузеві консультаційні комітети [4].

Тристоронні Соціальні Зустрічі для розвитку і зайнятості на вищому рівні мають своїм призначенням гарантувати ефективну участь соціальних партнерів у здійсненні економічної і соціальної

політики ЄС. Комісія зобов'язана консультуватися із соціальними партнерами щодо формування та реалізації політичних рішень у сфері соціально-економічних відносин. При цьому консультаційний процес передбачає такі дві стадії:

1. Початкова консультація щодо можливого напряму дій ЄС. Комісія має здійснити попередні консультації з представниками працівників і роботодавців, перш ніж ініціювати прийняття нових законів.

2. Якщо Комісія вважає за доцільне впровадження нових правил в організацію діяльності ЄС, то вона має провести консультації з представниками працівників і роботодавців щодо змісту запланованих заходів. Цей процес дозволяє європейським соціальним партнерам безпосередньо впливати на розробку пропозицій у питаннях соціально-економічного розвитку.

Важливими інституційними елементами європейського тристороннього соціального діалогу є міжгалузеві консультаційні комітети. Предметом для консультацій у цих комітетах є широке коло питань, об'єднаних у шість основних блоків, а саме: рівні можливості чоловіків і жінок при прийомі на роботу; здоров'я і безпека на робочому місці; професійне навчання; вільний рух працівників; Європейський соціальний Фонд; соціальний захист працівників-мігрантів [4].

Консультаційні міжгалузеві комітети складаються із представників Європейської Комісії, держав-членів і міжгалузевих соціальних партнерів, відповідальних за інформування Європейської Комісії, формулювання думки щодо розробки та впровадження певної політики. Метою діяльності цих комітетів є консультаційне забезпечення Європейської Комісії з питань формування й розвитку політичних рішень з урахуванням інтересів регіональної і місцевої влади, громадських організацій суспільства, індивідуальних заінтересованих громадян, академічних і технічних експертів, заінтересованих сторін у третіх країнах. Функції міжгалузевих консультаційних комітетів полягають в тому, що вони:

– слугують форумом для діалогу між самими представниками груп інтересів і між ними та національними урядами їхніх країн;

– відіграють роль органу політичного контролю, що організовує роботу експертних груп та наглядає за їхньою діяльністю.

Тобто в консультаційному процесі групи інтересів представлені не тільки соціальними партнерами – профспілками та

об'єднаннями роботодавців, а й організаціями, що представляють соціально-економічних акторів, які не є соціальними партнерами.

Систему європейського двостороннього соціального діалогу складають діалог, який відбувається за консультативної підтримки й участі Європейської Комісії, та автономний діалог соціальних партнерів. Автономний соціальний діалог охоплює незалежні обговорення, консультації, переговори й об'єднані дії між організаціями соціальних партнерів, що представляють роботодавців і працівників на європейському рівні [7, с.103]. Він ґрунтується на праві свободи об'єднання, тому, по суті, його формування та розвиток потенціалу залежать від зусиль самих соціальних партнерів. Разом з тим ЄК всебічно заохочує цей процес. У своєму повідомленні (COM 557, 2004 р.) Комісія підкреслила, що європейський соціальний діалог має міцний фундамент, який означає, що існує необхідність у поліпшенні якісних трудових відносин на національному та децентралізованому рівнях. Комісія зобов'язалася й надалі заохочувати розвиток двостороннього соціального діалогу в рамках нових держав-членів і надавати більш широку підтримку європейським соціальним партнерам.

Сьогодні стандарти двостороннього європейського соціального діалогу визначені ст. 153, 154 та 155 Договору про функціонування ЄС [5]. Соціальні партнери є винятково неповторними і незмінними акторами європейської політики на всіх рівнях, від підприємства і до Європейського Союзу, включаючи галузі, регіони і місцеве врядування. На просування і розвиток соціального діалогу з метою удосконалення європейського врядування спрямовані завдання, які охоплюють фундаментально важливі питання: удосконалені консультації, обґрунтоване представництво соціальних партнерів, прозорість у діалозі, більша причетність соціальних партнерів до управління на різних рівнях і ущільнені зв'язки між ними та тісніша взаємодія.

Структурними елементами європейського двостороннього соціального діалогу є міжгалузевий соціальний діалог, галузевий соціальний діалог і соціальний діалог на рівні компаній.

За міжгалузевим діалогом у двосторонньому європейському соціальному діалозі закріплена вирішальна роль: він покриває всі галузі економіки і охоплює усіх працівників. Його метою є погодження позицій сторін за найбільш важливими темами у сферах праці та соціальних відносин. Інституційною основою євро-

пейського міжгалузевого двостороннього соціального діалогу є Комітет соціального діалогу, створений у 1992 р. Він об'єднує 64 учасників (32 працівники і 32 роботодавці) від європейських або від національних організацій соціальних партнерів. У межах міжгалузевих діалогів визначаються результати і норми, які є керівними для всіх роботодавців і працівників у країнах ЄС [4].

Форум для європейського галузевого діалогу створює мережа із 44 галузевих комітетів, створених відповідно до рішення Європейської Комісії від 20 травня 1998 р. До питань для обговорення в галузевих комітетах соціального діалогу належать такі як підготовка кадрів, зайнятість, робочий час і умови праці, охорона здоров'я та безпека праці, сталий розвиток, соціальні аспекти політики ЄС, корпоративна соціальна відповідальність, недискримінація, реструктуризація, економічна та / або галузева політика, а також вільне пересування робочої сили [8].

Структуру двостороннього європейського соціального діалогу довершує соціальний діалог на рівні європейських компаній, призначений для розвитку міжнаціональних відносин підприємств і працівників та регулювання соціального і економічного розвитку в умовах єдиного європейського ринку. Його інституційну основу формують Європейські трудові ради. Створення Європейських трудових рад або процедур для інформування й консультування на «підприємствах Співтовариства» та в кожній «групі підприємств Співтовариства» передбачено Директивою Ради ЄС від 22 вересня 1994 р. [9]. Ця Директива поширюється на європейські компанії, які налічують щонайменше 1 тис. працівників в одній із держав-членів ЄС та щонайменше по 150 працівників як мінімум у двох інших державах-членах. Предметом соціального діалогу в рамках Європейських трудових рад є ціла низка економічних, фінансових і соціальних питань, у тому числі охорона здоров'я та безпека праці, рівні можливості, охорона навколишнього середовища, інвестиції, наукові дослідження та багато інших.

Комбінуючи цінності відповідальності, солідарності й участі, європейський соціальний діалог доповнює національні методи соціального діалогу держав-членів ЄС. Зміст національного соціального діалогу ЄС вирізняється значними особливостями, продиктованими потребами економічного та соціального розвитку країн: якщо соціально-правове становище соціальних партнерів у країнах Західної Європи засноване на традиції, тобто соціальний діалог є визнаним елементом національних культур, то у

Східній і Центральній Європі соціальний діалог розвивається, беручи за зразок моделі, розроблені в країнах Західної Європи. Як результат, національні системи європейського соціального діалогу мають доволі неоднорідну організаційну будову та можуть бути представлені чотирма основними моделями. До першої моделі входять країни, в яких найбільшого розвитку набув міжгалузевий соціальний діалог на національному рівні – це Бельгія, Ірландія, Іспанія. До групи цих країн з певними застереженнями можна зарахувати й Румунію. Другу модель формують країни, у яких найбільше визнання здобув галузевий соціальний діалог – Австрія, Словенія, Німеччина, Греція, Італія, Нідерланди, Португалія. Поєднання соціального діалогу на галузевому та локальному рівні в Кіпрі, Данії, Фінляндії, Люксембурзі, Франції, Словаччині та Швеції слугувало основою виокремлення третьої моделі в системі національного європейського соціального діалогу. Підставою для обґрунтування четвертої моделі національного соціального діалогу в ЄС слугує досвід Болгарії, Естонії, Чеської республіки, Угорщини, Латвії, Литви, Мальти, Польщі та Великобританії, у яких переважає соціальний діалог на локальному рівні [10, с.175–176].

Попри існуючі розбіжності та національні особливості, спільним для соціального діалогу країн-членів є те, що діалогу відведена ключова роль на всіх рівнях врядування у рамках ЄС. Численні установи і суб'єкти європейського рівня й національні організації та інституції поєднані складною системою вертикальних і горизонтальних взаємовідносин, що забезпечують функціонування його системи. Інтегруючим чинником у забезпеченні функціонування європейського соціального діалогу як злагодженої системи є чітка схема взаємодії (в обох напрямках) між соціальними партнерами, владою загальноєвропейського та національного рівнів у різних сферах: міжгалузевого та галузевого соціального діалогу, соціального діалогу між представниками різних галузей, галузевого діалогу і діалогу на рівні компаній, соціального діалогу між окремими компаніями.

Розвиток соціального діалогу з метою зміцнення економічних, соціальних і культурних прав розглядається як один із найбільш пріоритетних напрямів внутрішньої і зовнішньої політики Євросоюзу. За останніми угодами, розроблення політики у сфері соціального діалогу на сьогодні є завданням трьох інституцій Європейського Союзу: Ради ЄС, Європейського Парламенту та Єв-

ропейської Комісії. Рада ЄС та Європейський Парламент приймають законодавчі акти (регламенти і директиви), рішення, рекомендації та інші акти ЄС у сфері соціального діалогу. Договором про функціонування ЄС (п.2, ст.153) передбачено два типи законодавчої процедури прийняття та виконання правових зобов'язань з питань соціального діалогу: директиви, що встановлюють «мінімальні вимоги» з питань соціального діалогу (охорона праці, професійна освіта, рівність чоловіків і жінок у трудових відносинах та ін.), приймаються на основі процедури спільного ухвалення рішень; рішення з питань соціального забезпечення, захисту прав працівників після припинення трудового договору, переговорів та вирішення колективних спорів працівників і роботодавців, зайнятості іноземних громадян, які постійно проживають на території ЄС, і фінансових асигнувань для сприяння зайнятості та створення нових робочих місць повинні прийматися Радою одностайно за пропозицією Комісії [5].

Право Європарламенту зводиться в даному випадку до надання «консультацій», тобто застосовуються консультаційні процедури прийняття рішень (п.3, ст.154 Договору про функціонування ЄС). Комісія розробляє проекти нормативних актів, програм, плани інших заходів ЄС у сфері соціального діалогу, здійснює поточний моніторинг та контроль за станом справ у цій сфері, проводить консультації з представниками держав, роботодавцями та професійними спілками, контролює дотримання трудового законодавства та законодавства про соціальне забезпечення ЄС і виносить на розгляд Ради ЄС проекти нових документів ЄС, керує роботою Європейського соціального фонду [5].

Завдання Європейської Комісії щодо проведення консультацій з роботодавцями та працівниками і забезпечення збалансованої підтримки сторін у сфері соціального діалогу визначено ст.154 Договору про функціонування ЄС згідно якої: Комісія проводить консультації з роботодавцями та найманими працівниками щодо можливих напрямків дій Союзу; Комісія проводить консультації з роботодавцями та найманими працівниками щодо змісту запланованої пропозиції; за результатами консультацій роботодавці та наймані працівники можуть ініціювати процес встановлення договірних відносин, включаючи укладення угод. У ст.155 цього Договору задекларовано, що діалог між роботодавцями та працівниками може привести до договірних відносин, включаючи укладення угод [5].

Вагоме місце у новому європейському законодавстві відведене організаційному забезпеченню участі соціальних партнерів у діяльності Європарламенту, Ради ЄС та Європейської Комісії. Окремий розділ Договору про функціонування ЄС регламентує діяльність Європейського економічного і соціального комітету (р.1, гл.3, ст.300–304) [5]. Створений у 1957 р. згідно з Договором про заснування Європейської економічної Спільноти як дорадчий орган Європейського Союзу ЄЕСК відіграє важливу роль в організаційному забезпеченні та інституційному оформленні соціального діалогу в системі європейського врядування [11].

У рамках діяльності ЄЕСК соціальним партнерам, поряд з представниками інших груп інтересів, було надано офіційну можливість висловлювати свою точку зору з питань створення спільного ринку та брати участь у проведенні брифінгів Європейської Комісії та Ради Міністрів Європейського Союзу з широкого кола питань європейської політики. До групи роботодавців входять члени з приватного та державного секторів промисловості, малого та середнього бізнесу, торгових палат, оптової та роздрібною торгівлі, банківської справи та страхування, транспорту та сільського господарства. Членами групи працівників є представники національних профспілкових організацій. Третя група представляє широке коло інтересів: НВО, організації фермерів, малого бізнесу, ремесел і професій, кооперативів та некомерційних об'єднань, споживчих та екологічних організацій, наукових та академічних спільнот та асоціацій, які представляють сім'ї, жінок, осіб з обмеженими можливостями, тощо. Сьогодні ЄЕСК має підкомітети, кожен з яких репрезентує організоване громадянське суспільство і займається конкретними галузями політики. Комітет є консультативним органом, який виступає гарантом того, що в структурі управління Європейським Союзом представлені інтереси різних економічних і соціальних груп [11].

Як результат соціального діалогу ЄС, європейські соціальні партнери є активними учасниками розробки та реалізації ключових управлінських рішень. Їм належить важлива роль у формуванні та виконанні стратегії «Європа 2020» з розбудови розумної, сталої і всеосяжної економіки ЄС, що зорієнтована на таке:

– взаємопосилюючі пріоритети (розумне зростання – зростання економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях; стале зростання – сприяння більш ефективному використанню ресур-

сів, розвитку більш екологічної та конкурентоспроможної економіки; всеохоплююче зростання – стимулювання економіки з високим рівнем зайнятості, що сприятиме соціальній та територіальній згуртованості);

– конкретні цілі (75% зайнятого населення віком від 20 до 64 років; інвестування 3% внутрішнього валового продукту ЄС у науково-дослідну діяльність; частка осіб, що передчасно залишають школу, має бути нижчою за 10%, в той час як принаймні 40% молодого покоління повинно мати вищу освіту; зменшення на 20 мільйонів чисельності осіб, що перебувають на порозі бідності; клімат / енергія – скоротити викиди газів на 20%, збільшити частку споживання відновлюваних джерел енергії до 20% і досягти збільшення енергоефективності на 20%);

– провідні ініціативи («Інноваційний Союз» – для фінансування досліджень та інновацій, перетворення інноваційних ідей на продукти та послуги, створення робочих місць; «Молодь в русі» – для підвищення ефективності систем освіти та сприяння вступу молоді на ринок праці; «Промислова політика в епоху глобалізації» – для покращення економічного середовища, особливо для малих і середніх підприємств; «Програма для нових умінь та робочих місць» – для модернізації ринків праці та розширення можливостей людей завдяки розвитку їхніх навичок протягом життя з метою збільшення їх участі у трудовому житті і досягнення кращої координації між попитом і пропозицією на трудові ресурси, в тому числі шляхом підвищення мобільності трудових ресурсів; «Європейська платформа проти бідності» – для забезпечення соціально-територіальної згуртованості, економічного зростання та створення нових робочих місць, збільшення можливостей для якнайширшого кола населення, у т.ч. людей, що живуть в умовах бідності та соціальної ізоляції, жити гідним життям і брати активну участь в житті суспільства) [12].

У документі наголошується, що успіх нової стратегії буде залежати головним чином від громадської підтримки реформ. Стратегія зобов'язала представників національних, регіональних та місцевих органів влади тісно співпрацювати в режимі постійного діалогу з соціальними партнерами та представниками громадянського суспільства над розробкою та реалізацією національних програм реформ, спрямованих на досягнення цілей стратегії «Європа 2020» [12]. Спільна діяльність соціальних партнерів у сфері соціально-трудових та соціально-економічних відносин,

заснованих на довірі, вважаються надійним механізмом, здатним протидіяти існуючим викликам та сприяти соціальному й економічному поступу європейської спільноти. Як впливає із стратегії «Європа 2020», дієві структури соціального діалогу, активна участь соціальних партнерів на всіх рівнях (європейському, національному, регіональному та місцевому) здатні забезпечити успіх європейської та національних стратегій реформ.

Розвиток соціального діалогу як дієвого механізму забезпечення прав у сфері праці та розвитку соціально-економічних відносин, досягнення суспільного консенсусу з найважливіших питань економічної політики, виступає одним серед важливих Копенгагенських критеріїв, прийнятих на засіданні Європейської Ради в Копенгагені (1993) і підтверджених на засіданні Європейської Ради в Мадриді (1995) для вступу країн Центральної та Східної Європи до ЄС. Відтак, закономірно, що на важливій ролі соціального діалогу як механізму економічного розвитку і розвитку торгівлі наголошується в окремих положеннях Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Це, зокрема, положення Глави 13 (Торгівля і сталий розвиток) Розділу IV (Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею) та Глави 21 (Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей) Розділу V (Економічне та галузеве співробітництво) цієї Угоди [3].

Відповідно до Статті 289 Глави 13, основними цілями соціального діалогу є сприяння торгівлі, зорієнтованій на дотримання принципів сталого розвитку суспільства шляхом: 1) узгодження економічних, соціальних та екологічних інтересів нинішнього покоління; 2) гарантії економічного, екологічного та соціального розвитку для майбутніх поколінь; 3) забезпечення умов для повної зайнятості та гідної праці. При цьому, як зазначено в Угоді, завдання розвитку торгівлі підпорядковані цілям забезпечення повної ефективної зайнятості та гідної праці, розвитку соціального діалогу шляхом упровадження гарантій свободи об'єднань та ефективного визнання права на колективні переговори (ст.291). В Угоді окремо наголошується, що трудові стандарти не повинні використовуватися для протекціоністських цілей у торгівлі та застерігається, що їх порівняльна перевага жодним чином не повинна бути поставлена під сумнів [3].

Свою чергою, необхідність та цінності соціального діалогу як механізму узгодження інтересів між торговельними політиками, з одного боку, та зайнятістю і соціальними політиками, з ін-

шого в положеннях Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ґрунтується на переконанні, що забезпечення трудових стандартів і гідної праці здійснює сприятливий вплив на економічну ефективність, інновації та продуктивність (ст.293). Завдання розвитку інституту соціального діалогу є також зобов'язанням України відповідно до Статті 299 цієї Угоди, присвяченої створенню дорадчої групи незалежних представницьких громадських організацій у складі організацій роботодавців та працівників, неурядових організацій та інших заінтересованих сторін. На вимогу Угоди в Україні створено відкритий Форум громадянського суспільства для підтримки діалогу між представниками Сторін дорадчої групи з питань сталого розвитку у сфері торговельних відносин.

Положення Глави 13 (Торгівля і сталий розвиток) Розділу IV (Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею) Угоди про асоціацію між Україною та ЄС складають підґрунтя для розвитку соціального діалогу в Україні та співробітництва з ЄС щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації. Розвиток соціального діалогу передбачає досягнення таких важливих цілей: покращання якості людського життя; протистояння спільним викликам, таким як глобалізація та демографічні зміни; збільшення кількості та покращення якості робочих місць з гідними умовами праці; сприяння розвитку соціальної та юридичної справедливості у контексті реформуванні ринку праці; сприяння створенню на ринку праці таких умов, які б поєднували гнучкість та захищеність; сприяння впровадженню активних заходів на ринку праці та підвищення ефективності служб зайнятості з метою задоволення потреб на ринку праці; стимулювання розвитку ринків праці, що сприяють залученню малозабезпечених осіб; зменшення частки неформальної економіки шляхом трансформації нелегальної зайнятості; покращання рівня забезпечення охорони здоров'я та безпечних умов праці; посилення рівня соціального захисту та модернізація системи соціального захисту, зокрема, щодо її якості, доступності та фінансової стабільності; скорочення бідності та посилення соціальної єдності; забезпечення гендерної рівності у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень; боротьба з дискримінацією в усіх її формах та проявах; посилення можливостей соціальних партнерів та сприяння соціальному діалогу (ст.420) [3].

Статтею 421 Угоди визначено завдання залучення соціальних партнерів та організацій громадянського суспільства до впровадження реформ в Україні та співробітництва між Україною і ЄС. Соціальний діалог є невід'ємним елементом і умовою забезпечення Україною поступового наближення до права, стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей (ст.424). Відповідно до ст.422 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зобов'язання Сторін у сфері соціального діалогу включають завдання сприяти встановленню корпоративної соціальної відповідальності та звітності, а також заохочувати ведення соціально відповідальної господарської діяльності, посилювати співробітництво в сфері зайнятості та соціальної політики в рамках усіх відповідних регіональних, багатосторонніх та міжнародних форумів і організацій (ст.423), проводити постійний діалог з питань економічного та галузевого співробітництва (Гл.21, Розд. V).

Висновки. Стандарти європейського соціального діалогу становлять особливий інтерес для формування та реалізації євроінтеграційної політики України у сфері економіки і торгівлі у зв'язку з тим, що, з одного боку, він є дієвим інструментом забезпечення участі заінтересованих сторін у прийнятті та реалізації ефективних рішень, що, насамперед, впливають на життя роботодавців і працівників. З другого боку, стандарти соціального діалогу є частиною «Копенгагенських критеріїв» для членства країн Центральної та Східної Європи в ЄС.

Соціальний діалог має потужне інституціональне підґрунтя в системі європейського врядування. Основними елементами в структурі європейського соціального діалогу є соціальний діалог на рівні європейських інституцій (європейський тристоронній міжгалузевий соціальний діалог і європейський двосторонній соціальний діалог) та європейський соціальний діалог національного рівня. Функціонування тристороннього соціального діалогу на європейському рівні забезпечують Тристоронні Соціальні Зустрічі на вищому рівні для розвитку і зайнятості та міжгалузеві консультаційні комітети ЄС. Структурними елементами європейського двостороннього соціального діалогу є міжгалузевий соціальний діалог, галузевий соціальний діалог і соціальний діалог на рівні компаній.

Зміст національного соціального діалогу в країнах-членах ЄС вирізняється значними особливостями, що обумовлені

національними потребами їхнього економічного та соціального розвитку. Існує чотири основні моделі соціального діалогу країн-членів ЄС: 1) країни, в яких переважає національний міжгалузевий соціальний діалог; 2) країни, в яких головна роль відведена галузевому соціальному діалогу; 3) країни, в яких соціально-економічні відносини між соціальними партнерами регулюються на галузевому рівні та на рівні підприємства; 4) країни, в яких переважна роль відведена соціальному діалогу на локальному рівні, тобто на рівні підприємства.

Інтегруючим чинником у забезпеченні функціонування європейського соціального діалогу є чітка схема взаємодії (в обох напрямках) між соціальними партнерами, владою загальноєвропейського та національного рівнів у різних сферах: міжгалузевому та галузевому соціальному діалогу, соціальному діалогу між представниками різних галузей, галузевому діалогу і діалогу на рівні компаній, соціального діалогу між окремими компаніями.

Розроблення політики у сфері соціального діалогу є завданням трьох інститутів Європейського Союзу: Ради ЄС, Європейського Парламенту та Європейської Комісії. Важлива роль в організаційному забезпеченні та інституційному оформленні соціального діалогу в системі європейського врядування належить Європейському економічному і соціальному комітету.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, посилення соціального діалогу є важливим завданням євроінтеграційної політики, що знайшло відображення у положеннях Глави 13 (Торгівля і сталий розвиток) Розділу IV (Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею) та Глави 21 (Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей) Розділу V (Економічне та галузеве співробітництво).

Таким чином, як впливає з досвіду європейського соціального діалогу та тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, соціальний діалог відіграє важливу роль в політиці ЄС і повинен стати дієвим механізмом євроінтеграційної економічної і торговельної політики України, заснованої на принципах сталого розвитку та співробітництва із соціальними партнерами.

Важливим завданням реалізації окремих положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з розвитку економіки і торгівлі є інтеграція національної системи соціального діалогу України до стандартів ЄС шляхом:

- імплементації актів законодавства ЄС у сфері соціального діалогу;
 - приведення системи соціально-економічних та торговельних відносин до стандартів, визначених у рамках соціального діалогу за участю соціальних партнерів ЄС;
 - зміцнення місця та ролі соціального діалогу в системі євроінтеграційної політики, зростання ролі соціального діалогу у формуванні та реалізації економічної і торговельної політики;
 - налагодження двосторонньої і багатосторонньої співпраці з представниками та організаціями соціального діалогу різних рівнів країн-членів ЄС та інституцій соціального діалогу ЄС;
 - набуття членства вітчизняних організацій соціального діалогу (організацій роботодавців, працівників, тристоронньої СЕР та ін.) різних рівнів у міжгалузевих, галузевих та локальних організаціях соціального діалогу європейського рівня;
 - адаптації кращих взірців європейського досвіду в практику вітчизняної системи соціального діалогу.
- Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз результатів виконання Україною положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо посилення соціального діалогу та оцінювання ефективності національного соціального діалогу як механізму розвитку економіки і торгівлі України.

1. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 груд. 2010 р. №2862-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – №28. – Ст. 255.
2. Social dialogue: a tool to promote and defend decent work and quality jobs in Europe Recommendations for national and European stakeholders. – Brusele : SOLIDAR, 2010. – 16 p.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода ратифікована із заявою Законом України №1678-VII від 16.09.2014 // Офіційний вісник України . – 2014. – №75. – том 1. – С. 83 (стаття 2125).
4. Social dialogue // European Commission. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=329&langId=en>. – Назва з екрана.
5. Договор о функционировании Европейского Союза : Лиссабон, 13 декабр. 2007 г. – Режим доступа : <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>. – Название с экрана.

6. Recent developments in the European inter-professional social dialogue 2002-03. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. – 29 p.
7. Industrial Relations in Europe 2008. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – 162 p.
8. Degryse C. The European sectoral social dialogue: an uneven record of achievement? Working Paper / Christophe Degryse. – Brussels, 2015. – 48 p.
9. Council Directive 94/45/EC of 22 September 1994 on the establishment of a European Works Council or a procedure in Community-scale undertakings and Community-scale groups of undertakings for the purposes of informing and consulting employees. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_dialogue/c10805_en.htm#amendingact. – Назва з екрана.
10. Петроє О.М. Соціальний діалог у державному управлінні: європейський досвід та українські реалії : монографія / О.М. Петроє. – К. : НАДУ, 2012. – 304 с.
11. European Economic and Social Committee (EESC). – Режим доступу : <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.the-committee#/boxTab0-2>. – Назва з екрана.
12. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission (COM (2010) 2020 final). – Brussels : EU, 2010. – 35 p.

Транслітерований список неангломовних джерел

1. Pro socialnyi dialog v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 23 grud. 2010 r. №2862-VI // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. – 2011. – №28. – St. 255. [in Ukrainian]
3. Ugoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi energii ta yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony : Ugoda ratyfikovana iz zaiavoiu Zakonom Ukrainy №1678-VII vid 16.09.2014 // Oficiyniy visnyk Ukrainy . – 2014. – №75. – tom 1. – S. 83 (stattia 2125) [in Ukrainian]
5. Dogovor o funktsionirovanii Evropeiskogo Soyuza: Lissabon, 13 dekabr. 2007 g. – Rezhym dostupu : <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>. – Nazvanie s ekrana. [in Russian]
10. Petroie O.M. Socialnyi dialog u derzhavnomu upravlinni: yevropeiskyi dosvid ta ukrainski realii : monografiya / O.M. Petroie. – K. : NADU, 2012. – 304 s. [in Ukrainian]

Одержано 29.09.2015 р.